

WAAROM BEGIN APRIL HUISMUSSEN TELLEN EN WAT IS HET VERSCHIL MET HET GROTE 'VOGELWEEKEND' VAN NATUURPUNT

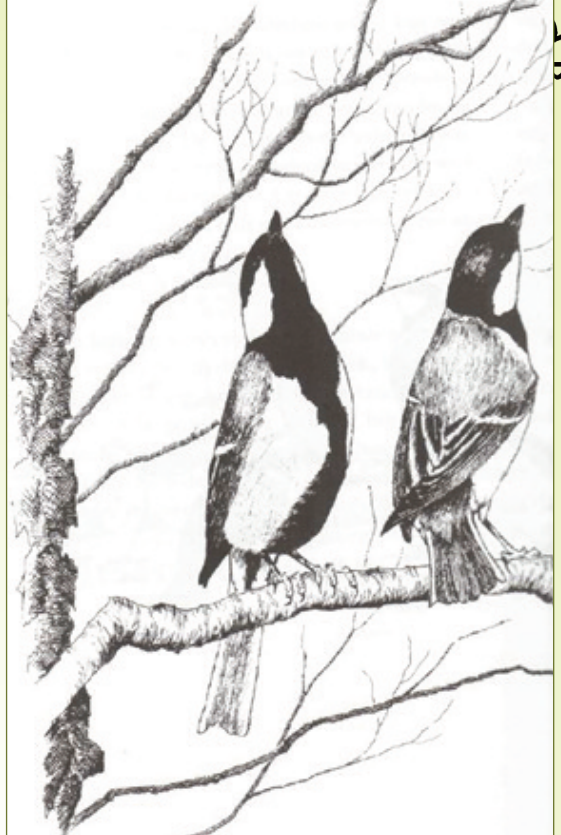
*Jenny De Laet,
coördinator huismus en koolmees project.*

Op 30 en 31 jan 2021 deden opnieuw massaal veel mensen mee aan het grote 'Vogelweekend' van Natuurpunt. Een typisch winter 'citizen science' project (*burgerwetenschap*) waarbij men kijkt naar het aantal vogels/soort dat een voedertafel bezoekt tijdens de winter. Er wordt verondersteld dat we hier in een typische winter situatie zitten waarbij een aantal soorten wel een verschillend gedragspatroon vertonen. Dit wintergedragspatroon verandert op het einde van de winter. Door de klimaatverandering was de maand januari een uitermate atypische maand waardoor bv. jonge mezen rond 20 januari de wintergroep verlieten; dat had natuurlijk een effect op het aantal voedertafelbezoekers: zagen we er, in onze tuin, voor 20 januari nog meer dan 20 (bijna alle koolmezen zijn gekleurnd); na 20 januari waren het er nog 8.

Ik zet hier een paar typische winter gedragspatronen op een rijtje: [*]

- **Mezen:** Leven tijdens de winter in losse groepen, bestaande uit **residenten** [*], **allochtone en autochtone juvenielen**. Ze verplaatsen zich binnen een 'winter home range', op zoek naar voedsel. Zo een winter home range beslaat verschillende territoria, die nu niet verdedigd worden. Hierbij komen ze in verschillende tuinen terecht. Het territoriaal gedrag van de mannetjes staat tijdens de winter op een laag pitje. Door de atypische maand januari 2021, met afwisselend abnormaal warme en koude intervallen, kregen een aantal mannetjes het reeds rond 20/1 op hun heupen (Fig.1) waardoor een aantal juvenielen weg trokken en zelf op zoek gingen naar een geschikt territorium. Op 1 maart kreeg ik reeds verschillende berichten van deelnemers aan ons urbaan mezen project (hetgroenewaasland.be/jennydelaet) dat hun koolmees reeds gestart was met het maken van een nest. Stuk voor stuk mensen uit het stedelijk gebied. Ik vermoed dus dat het beëindigen van het wintergedrag daar zelfs nog iets vroeger kan gestart zijn.

[*] Verklaring van sommige termen: zie pagina 7:

Figuur 1. Kap-omhoog houding van 2 rivaliserende koolmees mannen. Foto: Jenny De Laet Boek 'De vier seizoenen van de mezen'

- **De Roodborst:** Een typische individualist tijdens de winter. Elke roodborst verdedigt een individueel territorium. Dit heeft vooral te maken met zijn manier van voedsel zoeken: grote spinnen, kevers en regenwormen, die snel gealarmeerd worden, moeten door de roodborst bij verassing overvallen worden. Dan kan je pottenkijkers natuurlijk best missen. Ook bij een voedertafel zal een roodborst nooit een soortgenoot dulden. Tijdens het broedseizoen zijn ze paar territoriaal (Fig.2).

Figuur 2 Een Roodborst duldt geen soortgenoot in zijn/haar omgeving.

foto Willy Ceulemans

Figuur 3. Merel met een kanjer van een regenworm, smakelijk. Foto: Willy Ceulemans

- **De Merel:** Tijdens de wintermaanden kunnen we beter spreken van een kaste systeem. Merels zijn tijdens het broedseizoen paar territoriaal (Fig. 3).

- **Vinken:** Tijdens de winter bestaat het leven van onze vinken uit een reeks routine activiteiten, vooral gericht op het vinden van voldoende voedsel. Ze slapen dikwijls in grote groepen en trekken overdag in groep naar gunstige voederplaatsen, ook voertafels in tuinen. Na de winter bezetten de Vink en de Keep een territorium dat ze hardnekkig verdedigen tegen soortgenoten. In tegenstelling tot de vink en de keep, nestelen de **Cardueline -vinken** in losse groepen waarbij elk koppel enkel een kleine ruimte rond het nest verdedigt.

- **Huismussen:** Buiten het broedseizoen vormen de residenten van verschillende broedgemeenschappen, als de broedgemeenschappen niet te ver uiteen liggen, samen met een aantal juvenielen zogenaamde 'voedselgemeenschappen' die binnen een home range rond trekken (niet groter dan en-

Fig. 4. Voedselgemeenschap Huismussen: lasen tijdens de winter dikwijls een rustpauze in.

kele km) op zoek naar voedsel (Fig.4). Tijdens het broedseizoen herleiden de voedselgemeenschappen zich opnieuw tot 'broedgemeenschappen' waarin het nest een centrale plaats inneemt.

Het is reeds duidelijk dat ons veranderend klimaat ook een effect heeft op deze evolutieve gedragspatronen. Dit vraagt echter detail onderzoek met gekleurde of gemerkte individuen.

Het doel van de Nationale mussenteldag

Met de Nationale mussenteldag willen we enerzijds een idee krijgen over de **groeps grootte** van de Huismus in Vlaanderen. Anderzijds willen we bekijken hoe deze groeps grootte zich voordoet in **verschillende Vlaamse biotopen: Stedelijk, Voorstedelijk en Landelijk**. Tenslotte willen we ook bekijken of zich **in de loop van de tijd veranderingen** voordoen. In 2021 beschikken over **20 jaar huismusgegevens**.

Hiervoor moeten we ons richten tot het **typische lente gedragspatroon** van de Huismus. Als je als huismusman wil slagen, moet je eerst zorgen voor een **geschikte nestplaats** met eventueel 'een woning' in aanbouw. Die woning moet je dan goed bewaken en verdedigen. Een woning alleen is natuurlijk nog niet voldoende, je moet ook een **partner** hebben. Beide gedragspatronen zorgen ervoor dat huismusmannen een tijdje **zeer intensief tjilpen**. Die tjilp geluiden gebruiken wij nu om een idee te krijgen over het aantal huiskus koppels in een broedgroep.

Gebrek aan 'woningen' kan vooral in steden een knelpunt vormen. Zowel mussenpannen als mussenvides kunnen een oplossing bieden (Fig 5.).

Hoe werkt het?

Eigenlijk horen we de huismus mannen **beter dan dat we ze zien**. Dit komt vooral omdat huismussen dikwijls vanuit een haag of een klimopbegroeiing **zitten te tjilpen omdat ze daar hun nest hebben**. Het zijn vooral de huismus mannen die **intensief tjilpen**, de huismus vrouwen doen daar niet aan mee.

Figuur 5. Mussenpannen en mussenvides zijn ideaal voor huismussen in een stedelijk gebied. Zeker aan denken bij de renovatie van een dak.

Uiterlijk onderscheidt een huismusman zich duidelijk van een huismusvrouw doordat ze een **opvallende grijze kop** hebben en een **goed zichtbare zwarte bef** die ook een sociale functie heeft (Fig 6). Zo zullen mannen met een grote zwarte bef gemakkelijker aan een partner geraken. Er bestaat dus veel variatie in de grootte van de zwarte bef die doorloopt tot achter het oog. Ook de bruine tekening van de vleugels en de rug zijn donkerder bruin dan bij de vrouwtjes.

Hoe groter de groep hoe moeilijker het wordt om een idee te krijgen van het aantal tjlpende huismusmannen. Daarom vragen we om het geschatte aantal tjlpende mannen onder te brengen in een van de volgende groepen (Tab. 1):

- **0**; geen tjlpende mussen bij mij
- **1**: het aantal geschatte tjlpers is laag of tussen 1 en 5; nog gemakkelijk te tellen

Fig 6. Een huismusman Foto: Willy Ceulemans let op de grijze kop en zwarte bef.

- **2**: het aantal geschatte tjlpers ligt tussen 6 en 10; zeker ook nog te doen
- **3**: het aantal geschatte tjlpers ligt tussen 11 en 15; exacte tellingen worden moeilijk.
- **4**: het aantal geschatte tjlpers ligt tussen 16 en 20; exacte tellingen moeilijk
- **5**: het aantal geschatte tjlpers ligt tussen 21 en 30; exacte tellingen moeilijk
- **6**: meer dan 30 tjlpers. Hoort als zeer veel mussen.

Tab.1 groepen met respectievelijke aantallen tjlpende huismusmannen

groep	aantal
0	0
1	1 tot 5
2	6 tot 10
3	11 tot 15
4	16 tot 20
5	21 tot 30
6	meer dan 30

Tenslotte nemen we ook **alleen huismusgegevens** op in ons bestand.

Dus ringmussen, zeer leuke aangename mussen (Fig.7a op pagina 5), **doen hier niet mee**. Dan hebben ook veel tuinen één of meer heggenmussen (Fig 7b op p5). Een mooie zangvogeltje met een verborgen levenswijze **maar geen mus**.

Fig 6. Huismusvrouw. Foto: Willy Ceulemans

Figuur 7a. Twee ringmussen op een voeder-tafel (let op de twee zwarte wangvlekken en de bruine kop)

De Huismus in Vlaanderen anno 2020

De mussentelling in 2020 was speciaal.

In volle 'lock down' periode met iedereen 'in zijn kot' werden tijdens de huismusmannen massaal geteld. Opgekuist (verwijderen van dubbele en onbruikbare gegevens), kregen we net geen **9000** tellingen binnen (8961).

Het project startte in 2002 en in 2012 werd de eerste periode van 10 jaar afgesloten en in detail uitgewerkt. Dit leverde enerzijds een 'Huis-mus-dossier' op en anderzijds een Internationaal artikel. Beide zijn te downloaden via:

hetgroenewaasland.be/algemeen/mussenartikels-algemeen

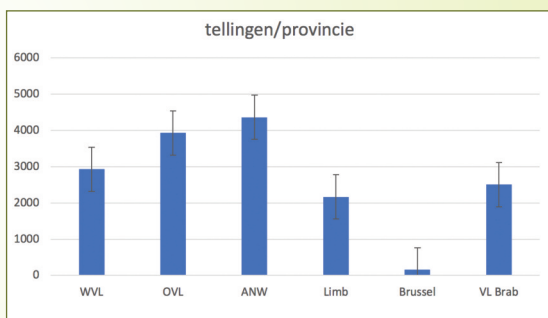
Na de telling van 2021 wordt de tweede periode van 10 jaar afgesloten en in detail uitgewerkt en vergeleken met de vorige periode. Het ideale moment dus om te kijken of er voor 2021 nog speciale aandachtspunten zijn.

Bekijken we het totaalbestand met tot op heden 22 494 huismus-tellingen dan kunnen we die opsplitsen in enerzijds 'éénmalige tellingen' of mensen die in deze periode één maal een mussentelling doorstuurd of 13 169 tellocaties

Figuur 7b. Een badende Heggemus. Foto: Willy Ceulemans.

over gans Vlaanderen. Anderzijds beschikken we ook over 9299 'herhaaltellingen' (= 2976 tellocaties) of mensen die in de periode meermaals geteld hebben: dit varieert van min 2x tot elk jaar. Het interessante van deze herhaaltellingen is dat we hiermee kunnen kijken naar de evolutie van de mussengroepen over de voorbije 10 jaar. Toch maken de herhaaltellingen op vandaag slechts 18% uit van het totaal aantal tellingen.

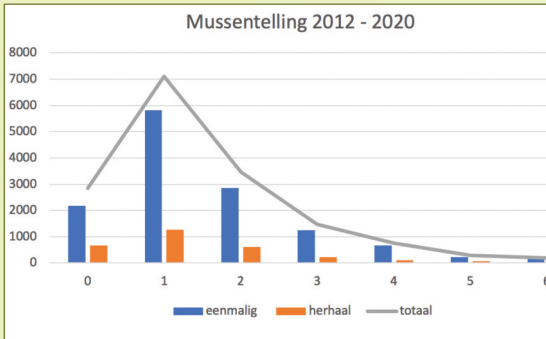

Figuur 8. Het aantal mussentellingen opgedeeld per provincie.

Fig.8 geeft een overzicht van het totaal aantal tellingen, tot op heden, per provincie of 16 056 tellocaties verspreid over gans Vlaanderen. We zien dat nog steeds ANW (27%), OVL(24%) en WWL(18%) de kroon spannen. Later zullen we dit nog meer in detail uitwerken. Daarnaast ook 157 telgegevens uit het Brusselse, enkele uit Waals Brabant en enkele Nederlandse.

Kijken we vervolgens meer in detail naar het aantal éénmalige - en herhaal tellingen en splitsen we ze bovendien op in de verschillende telgroepen. Bekijken we eerst het aantal tellingen per groepsgrootte (Fig.9), dan zien we dat op vandaag nog

Figuur 9. Huismusgegevens per groepsgrootte, opgesplitst in eenmalige tellingen en herhaal tellingen.

steeds vooral kleine groepjes mussen voorkomen in Vlaanderen. In Vlaanderen gaat het vooral om groepjes van 1 – 5 huismussen (44%) gevolgd door groepjes van 6 – 10 (21%) huismussen. Grote groepen huismussen zijn in Vlaanderen eerder zeldzaam (0,02% - 0,01%).

Voor de herhaal tellingen tenslotte kunnen we kijken naar de evolutie van de mussengroep over een bepaalde periode:

- **0:** Mussengroepjes die verdwenen zijn na een eerdere melding van aanwezigheid
- **Gelijk:** mussengroepen die over een bepaalde periode gelijk bleven
- **Min:** mussengroepen die over een bepaalde periode daalden naar een kleinere groepsgrootte
- **Plus:** mussengroepen die in de loop van een bepaalde in aantal toenamen.

Figuur 10. Evolutie van de herhaaltellingen over de periode 2012 – 2020.

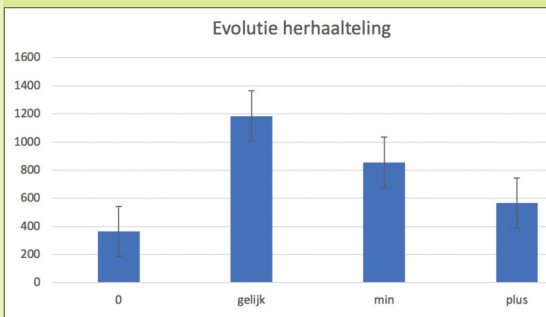

Fig.10 toont dat in 40% van de gevallen de huismus groep geen veranderingen onderging. In 29% van de gevallen ging de huismusgroep wel achteruit. In 12% van de gevallen verdween de mussengroep zelfs volledig. Dit wordt toch enigszins gecompenseerd doordat in 19% van de tellingen de huismusgroep vergrootte.

Het zou natuurlijk een goede zaak zijn moesten we alle eenmalige tellingen na 2021 kunnen onderbrengen in de herhaalgroep zodat we een nog meer gedetailleerde evolutie van de huismusgroepen in Vlaanderen kunnen bekijken.

..... Dus zeker tellen in 2021!

Verklaring van sommige termen:

Winter home range: een zone waarbinnen een aantal vogels, zelfde of verschillende soorten, zich bewegen op zoek naar voedsel. Een winterhome range beslaat meerdere territoria. Het territoriaal gedrag van de soorten staat dan op een laag pitje. De grootte van een home range kan sterk variëren

Residenten: vogels die op die locatie het broedseizoen ervoor, gebroed hebben.

Autochtone juvenielen: juveniele individuen die ter plekke geboren zijn.

Allochtone juvenielen: juvenielen die elders geboren zijn en in de maand september/oktober aankomen.

Cardueline vinken: vormen een ondersoort van de vink. Hieronder zitten vooral de vinken die tijdens de zomer in groep broeden.

Dus zeker tellen in 2021 !!

